

ВІД ІНКЛЮЗИВНОГО МІСТА - ДО ІНКЛЮЗИВНОГО СУСПІЛЬСТВА

Голубович І.В.

д.ф.н., професор; Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Тихомірова Ф.А.

к.ф.н., доцент; Одеський національний університет імені І.І. Мечникова.

Багатогранною міждисциплінарною проблемою, безпосередньо пов'язаною з рівнем економічного, політичного, соціального розвитку людського суспільства, його культурою, освітою, мораллю, релігією є інвалідність. Історичне коріння цієї проблеми сягає в глибину тисячоліть, вона з'явилася майже з появою людського суспільства.

Літературні та філософські твори, міфологія, історичні матеріали засвідчують: у різні часи ставлення суспільства до людей з інвалідністю було неоднозначним, саме соціальні фактори протягом усієї історії були перешкодою для розвитку здібностей людей з інвалідністю і призводили до їхньої ізоляції. Огляд історичних етапів розвитку людської цивілізації свідчить, що уявлення про «інвалідність» еволюціонують, критерії її визначення зазнають змін і поступово переносяться із сфери життя окремого індивіда у сферу організації життєдіяльності самого суспільства. Інвалідність визначають як соціальну недостатність, пов'язану із порушенням здоров'я (захворюванням, травмою, фізичним дефектом) зі стійким розладом функцій організму, що призводить до обмеження життєдіяльності та необхідності соціального захисту.

Суспільство стає на позицію, що витоки «інвалідності» коріняться в самому суспільстві. «Інвалідність» – соціальне явище, а не медична проблема особи. Такий підхід – ознака демократичного, побудованого на гуманістичних позиціях та цінностях суспільства, що досягло високого рівня духовного і культурного розвитку. Отже, кожна людина має людську гідність, права і свободи за фактом свого народження. І будь-які

відмінності, включаючи інвалідність, потребують просто сприйняття. Іноді не варто намагатись виправити, відкоригувати, але сприймати.

Політика багатьох держав стосовно людей з інвалідністю протягом століть була спрямована на одну ціль - зробити їх «непомітними» та приховати від упередженого суспільства. Перша і Друга світова війна істотно змінили ставлення мільйонів людей до цієї проблеми, з'явилися такі концепції, як інтеграція та включення людей з інвалідністю у нормальне життя суспільства, що відображали зростаюче розуміння потенційних можливостей осіб з інвалідністю.

Незважаючи на те, що з другої половини ХХ ст. у багатьох країнах світу відбувається впровадження нової концепції політики стосовно «інвалідності», яка спрямована на забезпечення повного дотримання прав людини на рівній основі та участі людей з інвалідністю у житті суспільства ця проблема немає свого остаточного розвитку у сфері соціальної політики багатьох держав і негативно впливає на умови життя великої кількості людей з вадами фізичного та психічного розвитку.

Соціальна політика багатьох європейських країн стосовно осіб з інвалідністю зазнала суттєвих змін. Ставлення до цієї соціальної групи людей, як до пацієнтів, якими необхідно лише опікуватися, і які не можуть долучатися до активного суспільного життя, змінилося на ставлення до них, як до повноправних членів суспільства, що мають рівні права з іншими громадянами країни.

Наприкінці 1960-х рр. у деяких країнах організації людей з інвалідністю почали розробляти нову концепцію «інвалідності». Ця концепція ґрунтувалась на тісному зв'язку між обмеженнями, яких зазнає людина з інвалідністю та структурою та характером середовища, що його оточує, а також відношенням населення до людей з інвалідністю.

Соціальна модель, на протигагу медичній моделі «розглядає ваду здоров'я як соціальну проблему, а не як характеристику особистості», оскільки проблема створена непристосованістю оточення, включаючи ставлення до людей з особливими потребами та виробничі норми, архітектурну безбар'єрність і транспорт. Ця модель спрямована на зміни в суспільстві таким чином, щоб воно забезпечувало рівну участь своїх громадян у здійсненні своїх прав і надавало їм такі можливості.

Особливої уваги в демократичному суспільстві потребують громадяни з обмеженими фізичними можливостями, а тому ще однією з проблем, яку має вирішити суспільство і державна політика, є пошук інструментів соціальної та духовної реабілітації, спеціального навчання, адаптації та інтеграції в суспільство дітей і молоді з обмеженими фізичними можливостями.

В Україні, при формуванні державної соціальної політики стосовно людей з інвалідністю не враховують цих змін, надають пріоритетного значення «медичному», а не «соціальному» підходу до проблеми ключових питань щодо соціальної значущості створення доступного середовища для маломобільних груп населення. Зберігаються сегрегаційні тенденції в українському суспільстві щодо людей з фізичними, сенсорними та інтелектуальними порушеннями.

Практика доводить, що люди з інвалідністю досить часто стають жертвами дискримінації за ознакою інвалідності та соціальної ізоляції. Соціальна ізоляція можлива з багатьох причин, включаючи бідність, расизм, мовний бар'єр, недостатню активність і впевненість особи. У громадах із соціальною ізоляцією слабка соціальна взаємодія обмежує поширеність інформації про роботу, політичну діяльність та громадські події.

Більшість соціальних працівників вважають, що ізоляція у сільських місцевостях настільки ж велика (якщо не більша), як і в містах. Європейський Союз визнає соціальну ізоляцію як процес, за яким групи населення або окремі люди «виштовхуються» на узбіччя суспільства, не мають змоги повною мірою брати участь у суспільному житті внаслідок своєї бідності, відсутності базових знань і можливостей або в результаті дискримінації. Наприклад, за певних обставин причиною сегрегації для них може бути недоступність громадського транспорту, що ускладнює, або робить неможливим пересування до державних установ, центрів з працевлаштування, медичних установ, освітнього, або розважального закладу, місця проведення тренінгу або роботи.

Особа з інвалідністю (а це не тільки людина в інвалідному візку, або в темних окулярах!) може зіткнутися з труднощами під час спроб влаштуватися на роботу не через свій стан, а через існування бар'єрів в середовищі, наприклад, таких, як громадський транспорт, яким не можна скористатися, сходи в робочих приміщеннях, які ускладнюють доступ до них. Існує необхідність забезпечення таких осіб на рівні з іншими, до фізичного оточення, транспорту, інформації та спілкування, включаючи інформаційно-комунікаційні технології і системи, а також до інших об'єктів та послуг, відкритих для населення, як в міських, так і в сільських районах.

Включення та інтеграція — саме такий підхід. І якщо для цього є потреба у створенні певних умов, варто намагатись ці умови забезпечити.

Останнім часом актуалізується також процес реального включення дітей з особливостями психофізичного розвитку в активне суспільне життя. Інклюзія однаковою мірою необхідна для всіх членів суспільства.

Філософія інклюзії передбачає істотні зміни в культурі, практичній діяльності представників влади, базується на вірі в те, що кожна

«особлива людина» має отримати освіту і житлові умови, які б якомога ближче відповідали нормальним. Життя і побут людей з особливими потребами мають бути якомога більше наближені до умов і стилю життя усєї громади.

Важливо створювати інклюзивне середовище в містах України для «особливих людей», засмученими елементарними проблемами з тротуарами та пандусами які хоч і є, однак далеко не всі споруджені за стандартами, а часто – «щоб були». Місцеві органи влади при плануванні будівельних об'єктів зобов'язані враховувати будівельні стандарти, що забезпечують архітектурну доступність для представників маломобільних груп. Але поняття «інклюзивне місто» набагато ширше, аніж просто безбар'єрне, доступне середовище, воно включає в себе рівні умови доступу до соціальних благ, розвиток співпраці та відповідальне урядування. Широко відоме висловлювання Миколи Кулеби, уповноваженого Президента України з прав дитини : «Інклюзія - це не про пандуси. Це про свідомість».

Розроблений новий національний план на п'ять років з реалізації міжнародної конвенції ООН з прав дитини. Інклюзія там є важливим елементом усіх сфер суспільства, у тому числі, передбачає співпрацю з місцевими органами влади. Для держави - створення таких умов, наскільки це можливо є позитивним обов'язком. Необхідно удосконалення нормативної законодавчої бази, яка регулює питання доступності в Україні, ознайомлення з типовими рішеннями облаштування будівель та споруд під потреби людей з інвалідністю та принципами універсального дизайну забудови навколишнього середовища, засобів комунікації та інформації, продуктів і послуг.